

Riina Tähtinen

KIRJALLISUUSKATSAUS ÄITI-LAPSI-SUHTEEN JA
VANHEMMUUDEN MERKITYKSISTÄ LAPSEN KASVUN
TUKIJOINA

Hoitotyön koulutusohjelma
Hoitotyön suuntautumisvaihtoehto
2016

KIRJALLISUUSKATSAUS ÄITI-LAPSI-SUHTEEN JA VANHEMMUUDEN MERKITYKSISTÄ LAPSEN KASVUN TUKIJOINA

Tähtinen, Riina
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Hoitotyön koulutusohjelma
Maaliskuu 2016
Ohjaaja: Erja Hannula
Sivumäärä: 29
Liitteitä: 1

Asiasanat: äiti-lapsi suhde, arjen- ja elämänhallinta sekä vanhemmuus

---

Tämän kuvailevana kirjallisuuskatsauksena toteutetun opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa Satakunnan ammattikorkeakoulun Palvelukeskus Soteekin käyttöön teoria-tietoa äiti-lapsi suhteen ja vanhemmuuden merkityksistä lapsen kasvun tukijoina. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää äiti-lapsisuhteen ja vanhemmuuden merkityksiä ja tarkastella elämän- ja arjen hallinnan sisältöjä perheen hyvinvoinnin ylläpitämiseksi.

Yhteistyötahona tässä kuvailevassa kirjallisuuskatsaustyyppisessä opinnäytetyössä toimi Satakunnan ammattikorkeakoulun Palvelukeskus Soteekki. Palvelukeskus Soteekki on oppimisympäristö Tiilimäen kampuksella, joka toimii moniammatillisena harjoittelupaikkana sairaanhoitaja-, terveydenhoitaja-, sosionomi- ja fysioterapeuttiopiskelijoille sekä kansainvälisille vaihto-opiskelijoille. Soteekki tuottaa tarpeeseen perustuvia ja asiakaslähtöisiä hyvinvointipalveluja Satakunnan alueella niin julkisen, yksityisen kuin kolmannen sektorin kanssa. Opinnäytetyön lopputuloksena tuotettua kirjallisuuskatsausta voi Soteekki hyödyntää perheisiin kohdistuvassa toiminnassaan. Opinnäytetyön ohjaajana toimi Lehtori, tiimivastaava Erja Hannula.

Aineiston keruussa käytettiin kirja- ja Internet-lähteitä sekä kolmea väitöskirjaa. Aineiston keräys aloitettiin joulukuussa 2014 ja suoritettiin vuoden 2016 kevään aikana loppuun. Opinnäytetyön kirjallisuushaku tehtiin käyttäen hyväksi seuraavia tietokantoja; Finna, Theseus, Arto ja PubMed.

Yhteenvedona voidaan todeta, että äiti-lapsi-suhteen merkitys lapsen kasvun kannalta on suuri. Erilaisia ongelmia ilmeni, jos äiti-lapsi suhde oli puutteellinen tai siinä oli häiritseviä tekijöitä. Esimerkkinä ongelmista, joita lapselle voi kehittyä myöhempinä ikävuosina voidaan nimetä sopeutumiskyvyttömyyden- tai riittämättömyydentunne. Voidaan myös todeta, että vanhemmat ovat yleisesti tyytyväisiä omaan vanhemmuuteensa, mutta kuitenkin kehittämiskohtia löytyy ja vanhemmat haluaisivat itse oppia enemmän ohjaavan kasvatuksen malliin.

LITERATURE REVIEW ABOUT THE MEANINGS OF A MOTHER-CHILD RELATIONSHIP AND PARENTHOOD SUPPORTING CHILD'S GROWTH

Tähtinen, Riina

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Nursing

March 2016

Supervisor: Erja Hannula

Number of pages: 29

Appendices: 1

Keywords: mother-child relationship, management of everyday life and parenthood

---

A descriptive review of the literature implemented thesis' purpose was to produce a knowledge theory for Satakunta University of Applied Sciences service center Soteek about mother-child relationship and parenthood's meaning as one of the supporters in a child's growth. Thesis' aim is to figure out mother-child relationship and parenthood's meanings and observe contents of management of everyday life maintaining family's well-being.

Cooperation partner in this descriptive thesis was a Satakunta University of Applied Sciences service center Soteek. Service center Soteek is a learning environment in Tiilimäki campus which functions as a multilateral placement for a nursing, public health nursing, social services and physiotherapist students and also for international exchange students. Soteek produces customer-oriented health services based on a need whether in public, private or with third sector in the Satakunta area. Soteek can use the literature review produced as a result of the thesis for their family based actions. Supervisor in this thesis was a teacher and a person in charge Erja Hannula.

Book and internet sources and also three doctoral dissertation were used for collecting materials. In December 2014 the material collecting began and was accomplished in during spring 2016. Literary research was completed using these following databases; Finna, Theseus, Arto and PubMed for the thesis.

As in for a conclusion can be noted that mother-child relationships meaning in a child's growth is big

Different problems came up if a mother-child relationship was deficient or it had some disturbing factors. An example about the problems that can develop in a later ages was adaptation disability or a feeling of inadequacy. Also it can be noted that parents are generally satisfied with their own parenting nevertheless there are developing points and parents would like to learn more towards the directive growth model.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	6
3	KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ.....	7
3.1	Äiti-lapsi-suhde.....	7
3.2	Arjen- ja elämänhallinta.....	10
3.3	Vanhemmuus	15
4	KIRJALLISUUSKATSAUS MENETELMÄNÄ.....	18
5	AIHEALUEESEEN LIITTYVIÄ AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA.....	19
5.1	Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus	19
5.2	Keskosen ja äidin varhainen vuorovaikutus	20
5.3	Vanhemmuuden merkityksiä lapsen kasvun tukijoina	21
6	YHTEENVETO TUTKIMUSTULOKSISTA	22
7	YHTEISTYÖTAHO VANHEMMUUDEN TUKIJANA.....	23
8	LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	24
9	POHDINTAA.....	26

1 JOHDANTO

Suomessa äitiyttä on ryhdytty tutkimaan enemmän ja erilaisista näkökulmista. Äitiys on monikerroksinen tutkimuskohde. Äitiyttä tutkitaan mikrotasolla: äitien kokemukset, tunteet, hormonaaliset muutokset jne. Näkökulmaa laajentamalla tarkastellaan äidin ja lapsen vuorovaikutusta ja esimerkiksi sukupuolirooleja. Suuremmat kokonaisuudet, kuten perhepolitiikka tai muutokset väestörakenteessa ovat makrotason diskursseissa esillä. (Janhunen & Oulasmaa 2008, 8-10.)

Äitiys nähdään perinteisesti naisen elämäntehtävänä. Tehtävä, joka saadaan biologisesti ja jota ei voida välttää. Tehtävä, johon jokaisen naisen täytyy ottaa kantaa, olivatpa he sitten koskaan äitejä tai eivät. Yhä useammin nykyisin äidiksi tulemisesta äiti päättää itsenäisesti, ilman esimerkiksi kumppanin, perheen tai yhteiskunnan painostusta. Nykyisen yhteiskunnan naiset ovat huomattavasti paremmassa asemassa kuin esimerkiksi 1900-luvun alku vuosikymmenellä. Yksilölliset ratkaisut äitiydessä ovat mahdollistuneet yksilöllisyyden korostumisen, arvopluralismin, sekä mm. kehittyneen teknologian kautta. Kaikista juhlapuheista huolimatta, äitiys tuskin on kovin korkealla suomalaisen yhteiskunnan arvojärjestelmässä. Myös paljon parannettavaa on sukupuolten välisessä tasa-arvossa, tasa-arvo parisuhteessa, sekä tasa-arvossa työelämässä. Tuula Piensoho tutkimuksessaan uskalttaa siis väittää, ettei ylipäätään äitiys ole ollut ns. ”muodissa” 2001 vuonna Suomessa. (Piensoho 2001, 56, 209.)

Suomessa syntyy vuosittain noin 60 000 lasta. (Väestöliitto [www-sivut](http://www.sivut.fi).) Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2014 Suomessa oli 1 474 000 perhettä. Perheiden määrä oli kasvanut 2 600 perheellä edellisestä vuodesta 2013. Lapsiperheiden määrät olivat kuitenkin pienentyneet, vaikkakin kaikkien perheiden määrä oli hieman kasvanut. Tästä voi päätellä, että perheiden täysi-ikäistyvien lasten ikäluokat ovat suurempia kuin uudet syntyvät ikäluokat. Lapsiperheitä oli kaiken kaikkiaan 574 000. Lapsiperheeseen kuuluu vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi. Perheiden määrässä tapahtuneet muutokset ovat vuositasolla hyvin pieniä. Perhe muodostuu vuoden vaihteessa väestötietokeskuksen väestötietojärjestelmän mukaan samassa asunnossa asuvista henkilöistä. Tilastossa on perheet ja lapsiperheet ja heidän väestötietonsa. Perheitä luokitellaan lapsettomiin tai lasten kanssa asuviin avio- ja avopareihin, rekisteröity-

hin mies- ja naispareihin, sekä yhden vanhemman perheisiin. Tilastossa on puolisoitten/vanhempien ikä, kieli, kansalaisuus ja syntymämaa, sekä jokaisen kotona asuvan lapsen ikä ja sukupuoli. Lapsiperheiksi luokitellaan perheet, joissa on alle 18-vuotiaita lapsia. (Tilastokeskus www-sivut.)

1970-luvulta yksinhuoltajaperheiden osuus lapsiperheistä on kaksinkertaistunut. Yksinhuoltajaperheiden luvut ovat pysytelleet 2000-luvulla suunnilleen samalla tasolla. Vuonna 2012 lapsiperheistä lähes 120 000 eli 20,4 prosenttia oli yksinhuoltajaperheitä. Yleensä yksinhuoltajana toimi äiti: vuonna 2012 yksinhuoltajaäitejä oli 102 013 eli 17,6 prosenttia kaikista lapsiperheistä. Yksinhuoltajaisien osuus oli 16 081 eli 2,8 prosenttia. On kuitenkin muistettava, että suurin osa yksinhuoltajaperheistä on sellaisia, joissa myös etävanhempi osallistuu lapsen hoitoon ja lapsi tosiasiallisesti asuu ainakin osan aikaa myös etävanhemman luona. (Väestöliitto www-sivut.)

2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on laatia kuvaileva kirjallisuuskatsaus, jossa perehdytään ajantasaiseen teoria- ja tutkimustietoon vanhemmuuden ja perheen elämänhallinnan alueelta. Opinnäytetyön yhteistyökumppanina toimii Satakunnan Ammattikorkeakoulun Palvelukeskus Soteekki, joka voi hyödyntää opinnäytetyötä perheisiin kohdistuvassa toiminnassaan. Kirjallisuuskatsauksen tavoitteina tässä opinnäytetyössä ovat:

1. Tarkastella äiti-lapsisuhteen ja vanhemmuuden merkityksiä lapsen kasvun tukijoina
2. Tarkastella elämän- ja arjen hallinnan sisältöjä perheen hyvinvoinnin ylläpitämiseksi
3. Selvittää Satakunnan ammattikorkeakoulun Palvelukeskus Soteekin toimintaa ja merkitystä vanhemmuutta tukevien menetelmien kannalta

Keskeisinä käsitteinä tässä opinnäytetyössä ovat äiti-lapsi-suhde, arjen- ja elämänhallinta sekä vanhemmuus.

Edellä mainituilla avainsanoilla tehtiin tieteellinen tiedonhaku saaden seuraavanlaiset tulokset tietokannoista (taulukko 1).

Taulukko 1. Tiedonhaku

Avainsanat	Finna	Theseus	ARTO	PubMed
Äiti-lapsi-suhde	10	4 221	48	
Mother-child relationship	1	1 075	1	21 473
Arjen- ja elämänhallinta	68	1 848	2	
Management of everyday life	24	4 202	1	1 647
Vanhemmuus	531	3 484	712	
Parenthood	105	1 148	42	4 733

3 KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ

3.1 Äiti-lapsi-suhde

Raskaus ei ole vain sikiön fyysisen kasvun ajan kehittymisen aikaa, vaan myös vanhemmuus ja varhainen vuorovaikutus saavat alkunsa raskauden aikana. Äidin välinen suhde sikiöön luo pohjan syntymän jälkeiselle vuorovaikutukselle. Sikiö on monin tavoin vuorovaikutuksessa äitinsä kanssa jo raskauden alkuvaiheessa niin äänien, liikkeiden, rytmien, makujen ja tuntoaistin välityksellä. Raskauden edetessä sikiön aktiivisuus lisääntyy ja äiti pystyy tunnistamaan sikiön liikkeet ja reaktiot. (Ritmala, Ojanen, Sivèn, Vihunen & Vilèn 2009, 98-99.)

Elämä muuttuu ensimmäisen synnytyksen jälkeen huomattavasti enemmän kuin raskaudessa. Naisesta tulee hetkessä äiti, eikä hän ole enää koskaan ”yksin”. Lapsi ei käy vain vierailulla tulevassa perheessä, vaan tulee ja jää pysyvästi, sekä tarvitsee täyden palvelun 24 tuntia vuorokaudessa. Hänen hellyyden ja läheisyyden tarpeensa on suunnaton, eikä hän ole vielä pitkään aikaan valmis elämään äidistä fyysisesti eril-

listä elämää, sillä hän kuuluu äidin syliin vielä pitkäksi aikaa. (Rautaparta, M. 2010, 149) Äidiksi tuleminen on suuri ilo ja fyysistä työtä. On onnellista mikäli nainen pystyy hellittämään vaatimuksestaan säännölliseen rytmiin ja antautuu suosiolla lapsen alati muuttuvaan elämäntahtiin. Raskausajan nainen on ollut huomion keskipisteenä, mutta synnytyksen jälkeen huomio siirtyy lapseen. Uusi lapsi on aina ihmetyksen aihe ja kaiken keskipiste koko sosiaalisessa ympäristössä. Tärkeää on, että tuore äiti saa tarpeeksi lepoa, vaikka apua voi olla vaikea pyytää. Uusi äiti tarvitsee lisäksi ravintoa, hierontaa ja ulkoilua puhtaassa ilmassa, sekä äitiystyöväkän kanssakäymiseen. (Rautaparta 2010, 150.)

Kaksi toisilleen läheistä ihmistä muodostavat tunnesiteen. Tätä voidaan kuvata kiintymyssuhteeksi. Kyseessä on emotionaalinen side, joka luodaan toiseen ihmiseen turvallisuuden tunteen takaamiseksi. Emotionaalisen siteen osa-alueet ovat; äidin kyky nauttia suhteesta lapseen, äidin kyky olla emotionaalisesti lapsen saatavilla, äidin kyky auttaa ja lohduttaa lasta tarvittaessa, sekä äidin ja lapsen vuorovaikutuksen vastavuoroisuus. Käytännön tilanteissa emotionaalinen side näyttäytyy kiintymyskäyttäytymisenä. Pieni lapsi pyrkii uhkaavissa tilanteissa saavuttamaan omalla käytöksellään ja toiminnallaan äidin (isän tai hoitajan) läheisyyden ja palauttamaan näin turvallisuuden tunteensa. Tutkimusten perusteella on havaittu, että kiintymyssuhteen laatu on yhteydessä lapsen myöhempiin sosiaalisiin valmiuksiin, eli kuinka lapsi toimii ikäistensä kanssa myöhemmässä elämässä, esim. koulussa. Jokaisen ihmisen tapa kiintyä toiseen ihmiseen on omanlainen, eikä sitä voi verrata muihin. Se muodostuu jo varhaislapsuudessa, jolloin lapsi tallentaa muistiin tapahtumia sisäisiksi malleikseen myöhempää varten. Kokemukset muokkaavat myös myöhempää kognitiivista kehitystä. (ajattelu, puhe, ymmärtäminen), sekä muovaavat lapsen persoonallisuutta sekä temperamenttia. Myöhemmin aikuisiässä nämä mallit ohjaavat tapaa, jolla olla vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Ihminen tekee tulkintoja näiden mallien mukaan ja arvioi itseään, sekä muita ihmisiä. Kiintymyssuhde lapsella muodostuu häntä hoitaviin vanhempiin vuorovaikutuksen myötä, sekä tätä kautta oppii ymmärtämään niin omia kuin muidenkin tunteita ja opettelee säätämään tunteitaan. (TerveSuomi.fi www-sivut 2008.)

Jo ensimmäisten viikkojen aikana äidin välityksellä lapselle muodostuu perusluottamus, sillä äiti tyydyttää lähes kaikki lapsen perustarpeet. Äidin ja lapsen välinen yh-

teys on niin luja, että äidin erilaiset tunteet välittyvät lapselle. Syvyyttä äidin ja lapsen suhde saa äidin hoitaessa lasta. (Koistinen, Ruuskanen & Surakka 2004, 53-54.) Varhaisella vuorovaikutuksella tarkoitetaan siis kaikkea lapsen ja äidin yhdessä tekemistä, kokemista ja olemista ensivuotina. Riittävän hyvä vuorovaikutussuhde lapsen ja äidin välillä on erityisen tärkeää lapsen tunne-elämän suotuisalle kehitykselle. Kun äiti on herkkä vauvansa tai pienen lapsensa viesteille, tulkitsee niitä ja vastaa niihin johdonmukaisesti, lapselle rakentuu mielikuva, että hän on hyvä ja hänen tarpeensa ovat tärkeitä ja että maailma on hyvä paikka. Tämä perusturvallisuuden ja luottamuksen kokeminen luo pohjaa myöhempisiin ihmissuhteisiin ja luo pohjaa hyvälle itsetunnolle ja minäkuvalle, sekä kehittää empatiakykyä. (Ritkala ym. 2009, 100.)

Suomessa sekä vanhemmuuden kehittymistä, että lapsen normaalia kasvua ja kehitystä pyritään osaltaan tukemaan kunnan järjestämän, lakisääteisen neuvolatoiminnan avulla. ”*Äitiysneuvolatoiminnan tavoitteena on turvata raskaana olevan naisen ja sikiön terveys ja hyvinvointi. Lisäksi tavoitteena on edistää tulevien vanhempien ja koko perheen terveyttä ja hyvinvointia sekä tulevan lapsen kehitysympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta. Tavoitteena on myös edistää kansanterveyttä ja ehkäistä raskausaikaisia häiriöitä. Äitiysneuvolassa tunnistetaan mahdollisimman varhain raskausaikaiset ongelmat ja häiriöt sekä järjestetään viiveettä tarvittavaa hoitoa, apua ja tukea. Äitiysneuvolat osallistuvat terveyserojen kaventamiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen muun muassa varhaisen kohdennetun tuen avulla.*” (THL www-sivut.)

Terveydenhuoltolaissa todetaan (§15), että ”*kunnan on järjestettävä alueensa raskaana olevien naisten, lasta odottavien perheiden sekä alle oppivelvollisuusikäisten lasten ja heidän perheidensä neuvolapalvelut.*” (Terveydenhuoltolaki 1326/2010.)

Perheen ja vanhempien roolien merkitykset muuttuivat huomattavasti 1900-luvun alkupuolella. Tätä ennen ajateltiin isän olevan perheen pää, mutta myöhemmin yhdenvertaisuus ja käsitys vanhemmuudesta muuttuivat, kun ihanne naisen roolista muuttui perheenemännyydeksi ja toimintapiirinä toimi koti. Naiseuden paras mittari on erityisesti lastenkasvatus, joka myös osoitetaan velvollisuudeksi. Äidin ja lapsen suhde on keskeinen elementti perhekäsityksessä. Lapsen ensisijainen kasvattaja, sekä

lapsen avainhenkilö mielletään edelleen tänä päivänäkin äidille ja vahvasti. Koska äidin oletetaan vaikuttavan suoraan lapseen, tulee myös äitiä ensisijaisesti syyllistettyä, mikäli lapsen kehityksessä ilmenee ongelmia tai muutoksia. Millainen sitten on hyvä äiti? – Perusta ensinäkin hyvälle äitiydelle tutkijoiden mukaan on ydinperhe, joka koostuu molemmista vanhemmista. Oletuksena siis on, että mikäli normaalia perherakennetta ei ole, puuttuu lapsen elämästä olennaisia asioita. Äitiys on luonnollinen ja naisen elämän täyttämä tapahtuma. Hyvä äiti on läsnä ja keskittyy oman lapsensa elämään. Tarkkailee ja vaistoa lapsensa tarpeita, sekä tarjoaa näiden tarpeiden mukaisen emotionaalisen kasvuympäristön. Hyvä äitiys edellyttää, että äiti laittaa itsensä toissijalle ja lapsensa tarpeiden mukaan tarjoaa tarvittavia virikkeitä ja tarkkailee toiminnan ja kehityksen normaaliutta. ”*Äidin intressit heijastuvat lapsen intresseihin*”, toteaa Maarit Alasuutari. (Alasuutari 2004, 16-18.)

3.2 Arjen- ja elämäntoiminta

Aluksi elämäntoimintaa tarkasteltiin psykologiassa ihmisen omana luonteenpiirteenä, irrallaan muusta ulkoisesta todellisuudesta. Ajateltiin, että jotkut olivat oman elämänsä hallitsijoita, toiset taas eivät. Myöhemmin kuitenkin tajuttiin, että kyseessä ei olekaan tunne, vaan että ihmiset kuvaavat sitä todellisuutta, jossa itse elävät. Toisilla ihmisillä on enemmän mahdollisuuksia hallita elämänsä, kuin toisilla. (Keltikangas-Järvinen 2008, 255-256.)

Arki käsitteenä? – Arki kuvaillaan luontevaksi osaksi elämää. Arkisuus voi olla läsnä missä tahansa, se on inhimillisen toiminnan ja olemassaolon muoto. Jokainen arkinen tekemisenkohde ja käytäntö ovat osa kokonaisuutta. Kulttuurintutkija Rita Felskin mukaan arjen merkitystä pohdittaessa voidaan ajatella sen olevan itsestään selvä asia. Jos kuitenkin aletaan pohtimaan tarkemmin, sen käsitteellistäminen tuntuu haastavalta. (Jokinen 2005, 7.) Kodin ja työn välillä liikkuminen esimerkiksi ei tarkoita arjen ja ei-arjen liikkumista, vaan molemmat ovat yhtäläisiä osa arkea. Tavallisesti arkea ei tule edes ajatelleeksi tai sen sujumiseen ei tarvitse kiinnittää huomiota. Kuitenkin pienetkin asiat voivat muuttaa sen aivan yhtäkkiä hankalaksi. (Jokinen 2005, 10-11.)

”Jokainen ihminen on oman arkenensa asiantuntija. Arkea on mahdotonta määritellä tarkasti, koska arkea voidaan lähestyä monella eri tapaa ja eri näkökulmasta. Arki eroaa pyhistä ja juhlista. Tästä johtuen voidaan puhua arkeen palaamisesta sekä arjen harmaudesta. Arki sisältyy työhön, mutta samalla myös vapaa-aikaan. Vapaa-ajalla kyllä voidaan hetkittäin paeta arjesta, mutta pakoon siitä ei kokonaan pääse”.
(Andersson, Hetemäki, Mustonen & Sihvola 2011, 5-6.)

Useat tutkijat kasvopsykologian piirissä ovat kehitelleet ideaa terveestä persoonallisuudesta. Teoriat poikkeavat toisistaan, mutta yksi yhteinen piirre havaittiin jokaisessa. Tietoisesti omaa elämäänsä pystyy hallitsemaan psykologisesti terve ihminen. He ovat tietoisia vahvoista puolistaan, sekä heikkouksistaan ja hyväksyvät nämä. (Raitasalo 1996, 17.) Raitasalon mukaan elämänhallinnan käsitteelle on lähtökohtana autonomia. Voidakseen olla autonominen ihminen tarvitsee ulkoisia edellytyksiä, kapasiteettia sekä oikeuden itsehallintaan. Kapasiteetti määräytyy rationaalisten valintojen kyvyistä, joten lapsilla, mielenterveydeltään häiriintyneillä sekä kehitysvammaisilla, seniileillä sekä tajuttomilla ihmisillä oikeutta itsehallintaan ei ole. Lisäksi ihminen tarvitsee edellytyksen toimintaan. Vaikka olisi kapasiteettia ja oikeus, voivat ulkoiset olot olla esteenä itsehallinnalle. (Raitasalo 1996, 18.) Ihmisellä on erilaisia autonomisia tarpeita, joiden tyydyttäminen on elinehto. Tällaisia ovat esimerkiksi ravitsemuksen, veden ja hengitysilmantarpeet. Tärkeinä voitaneen pitää myös arvostetuksi tulemisen, rakkauden ja turvallisuuden tarpeita. Ihmisen hyvinvointi edellyttää näiden tarpeiden säännöllistä ja tasapainoista tyydyttämistä. (Raitasalo 1996, 22.)

Elämänhallinta on erittäin laaja käsite. Laajuuden lisäksi se myös on erittäin häilyvä, sillä jokaisen ihmisen kokema hallittavuus elämässään on ihmisestä itsestään kiinni. Eli joku kokee elämänsä erittäin hallituksi jo siinä, että on joku työ missä silloin tällöin voi käydä hieman tienaamassa, toiselle taas elämänhallinta on ikuisuuskäsite, johon ei mielestään koskaan riittävästi yllä. Vaikka olisi vakituinen työ, ihmissuhteet kunnossa ja oma koti, siinä ei ole vielä tarpeeksi elämänhallintaa jonkun mielestä. Kuten edellisessä kappaleessa jo viitattiinkin, elämänhallinta pitää siis sisällään melkein kaikki elämään kuuluvat asiat. Niitä ovat esimerkiksi sosiaaliset suhteet, työ, terveys, asuminen mutta myös ajatukset, mielialat jne.

Käsitteenä elämänhallinta jaetaan **ulkoiseen ja sisäiseen hallintaan**. Yksinkertaistettuna **ulkoinen elämänhallinta** on sitä, että henkilö on kyennyt torjumaan odottamatomat ja elämänsä järkyttävät tekijät. Monimutkaisimmillaan elämänhallinta on sitä, että ihminen on jokseenkin katkeamattomasti kyennyt toteuttamaan elämälleen asettamansa tavoitteet. Ulkoiseen elämänhallintaan vaikuttavia tekijöitä ovatkin sukupuoli, koulutus, ammatti ja sukupolvi. Ulkoisen elämänhallinnan keskeisiä ja tärkeitä tekijöitä ovat myös taloudellinen asema, aineellinen vauraus, sekä henkisesti turvattu asema. (Raitasalo 1996, 29.)

Sisäinen elämänhallinta tarkoittaa Roosin mukaan sitä, että "ihminen, riippumatta siitä mitä hänelle tapahtuu, kykenee sopeutumaan, 'katsomaan asioita parhain päin', sisällyttämään elämäänsä mitä dramaattisimpia tapahtumia" (1987, 65-66). Yksi elämänhallintaa koskevien teorioiden kehittäjistä on sosiologi Aaron Antonovsky. Hän oli kiinnostunut terveyden edistämisestä, ja haki ymmärrystä siihen, kuinka ihmiset pysyvät terveisinä erilaisista patogeenisistä tekijöistä huolimatta. (Raitasalo 1996, 57, 59-60.)

Elämänhallintaa on tutkittu Coping-käsitteen alla. Tällä ei ole selkeää sisältöä ja vain yhtä määritelmää eikä sillä ole vakiintunutta suomenkielistä vastiketta. Tunnetuin määritelmä Copingille on Lazaruksen esittämä. Hän on kehittänyt työtovereineen mallin, jonka mukaan ihminen ja yksilö ovat vastavuoroisessa vaikutussuhteessa toisiinsa. Toisaalta arvioidaan tilanteita tai asiaa jotka aiheuttavat stressiä, toisaalta keinoja ja voimavaroja joilla stressiä aiheuttavaa tilannetta voi käsitellä ja hallita. Oma-voimaisuudella tarkoitetaan sisäisiä voimia, jotka auttavat häntä tuntemaan psyykkistä tasapainoa ja mielihyvää, oman elämän hallintaa ja uskomaan omaan selviytymiseensä sekä toimimaan yksin ja yhdessä muiden kanssa. Elämänhallinnan ongelmia voivat aiheuttaa esimerkiksi liian vähäinen tarpeiden tyydytys, kun resursseja hyvään elämään on liian vähän tai tietoisuus on vääränlainen. (Mikkonen, Salmi & Seppänen 2012, 5.)

Keltikangas-Järvinen kertoo kirjassaan elämänhallinnan tarkoittavan ihmisen uskoa siihen, että hän voi vaikuttaa asioihin sekä muuttaa itselleen olosuhteita sopivimmiksi. Ihminen muuttaisi ulkoisia tai sisäisiä olosuhteita, jotka kokevat liian rasittaviksi tai omia voimavarojaan ylittäviksi omalla toiminnallaan, siten että konkreettisesti

muuttaa olosuhteita toisiksi tai omaa tapaansa tulkita asioita. Elämänhallinta/arjenhallinta onkin hyvin pitkälti samaa kuin stressinhallinta. ”Locus of control” käsite tarkoittaa sitä, että ihminen näkee oman elämänsä kontrollin ja ohjauksen. Sitä, että onko elämässä kaikki vain sattumanvaraisia tapahtumia, onnen tai epäonnen vaihtelua vai kontrolloitua ja itse ohjattua elämää. Ihminen asettaa päämääriä ja tavoitteita ja miettii keinoja niiden saavuttamiseksi, tällöin hän tuntee myös olevansa vastuussa elämästään. Elämänhallinta on korkea, jos ihminen uskoo voivansa omilla ratkaisuillaan vaikuttaa elämäänsä ja siihen mitä hänelle tapahtuu. Elämänhallinta taas on matala, jos ihminen uskoo siihen että asioita vain tapahtuu, ilman että ne olisivat seurausta siitä, mitä hän itse tekee. Korkeasta elämänhallinnasta voidaan puhua myös sisäisenä kontrollina. (Keltikangas-Järvinen 2008, 255-256.)

Elämänhallinta vaihtelee suuresti myös tilanteiden mukaan. Toisinaan joku hallitsee työnsä, muttei ihmissuhteitaan. Toinen taas voi tulla hyvin toimeen ihmisten kanssa, mutta kadottaa välittömästi työssään hallinnantunteen, kun ilmenee vaikeuksia. Elämä on välillä raskasta. On osoitettu, että korkea elämänhallinnan tunne ei auta ihmistä selviytymään yllättävistä ja raskaista vastoinkäymisistä. Selitys tälle voi olla, että elämänhallinnan ulkoisia seikkoja on korostettu liikaa ja näin ollen ne eivät kerro paljoakaan ihmisen tasapainosta tai psyykkisestä hyvinvoinnista. (Keltikangas-Järvinen 2008, 255-256.)

Elämänhallinnan syntyminen on pitkä prosessi, joka alkaa jo vauvana, varhaisessa lapsuudessa. Se alkaa siitä, että vauva itkullaan vaikuttaa siihen, mitä tapahtuu. Kun vauva itkee ja joku tulee paikalle auttamaan hänen pahaan oloaan, saa vauvan tuntemaan, että hän itse poisti pahan olonsa toiminnallaan. Näistä ensimmäisistä kokemuksista vauvalle kasvaa tunne, että minä hallitsen maailmaa (lapsuuden omnipotenssi). Tämä on lapsen kehitykselle välttämätön vaihe ja näin ollen tuo suojaa pelotettavaa maailmaa vastaan. Omnipotenssitunteen muodostuminen vaatii, että lapsen avunpyyntöihin vastataan ja vauvaa hoidetaan silloin kun hän ilmaisee tarpeensa. Tärkeää on ajoitus, joka tulisi toteuttaa niin, että kun vauva ilmaisee tarpeensa, tulee siihen vastata välittömästi, jotta vauva oppii yhdistämään lopputuloksen omaan toimintaansa. Elämänhallinnan tunnetta pystytään horjuttamaan sillä, että vauvan tarpeisiin ei vastata heti, vaan hoidetaan niitä aikuisten tarpeiden ja laatimien aikataulu-

jen mukaan. Tällöin lapsi ei opi yhdistämään syy-seuraus tapahtumaa toimintaansa. (Keltikangas-Järvinen 2008, 258.)

Elämönhallinnan tärkein elementti on, että ihminen huomaa syy-seuraussuhteen teot ja lopputuloksen. Rajojen asettaminen on yksi keino ymmärtämään syy-seuraussuhdetta. Mikäli lapsi tietää, mistä käytöksestä seuraa mitään, voi hän itse toiminnallaan päättää onko lopputulema kiitos vai rangaistus. Mikäli lapsella ei ole rajoja, ei lapsi voi ymmärtää mikä on väärin, mitä saa tehdä, mitä ei saa tehdä ja mistä vanhemmat suuttuvat. Elämönhallinnan opetteluun kuuluu myös se, että joudutaan vastuuseen omista teoista. Kun toimitaan oikein, seuraa kiitos, kun väärin seuraa rangaistus. Havainto siitä, että oikein toimimalla saavuttaa hyväksynnän myös muilta ja sitä kautta itselleen tuottaa hyvän mielen, on tärkeä sosiaalinen oppi elämönhallinnasta. (Keltikangas-Järvinen 2008, 261.)

Airaksinen toteaa kirjassaan: ”Elämönhallinnan puute merkitsee ristiriitoja, ja ristiriidat merkitsevät lempeyden ja sovinnollisuuden kriisiä. Toisin sanoen, jos elämä on hallinnassa, ristiriitoja ei ole.” Riidat kuitenkin kuuluvat jokaisen elämään ja kukaan ei riidan takia ajattele elämän olevan täysin hallitsematonta. Ylpeydestä, turhamaisuudesta, oman edun tavoittelusta ja arkuudesta voidaan hakea riidan syitä. Vastakohta riidoille on lempeys ja sovinnollisuus, jotka elämäänsä hallitseva ihminen tietää. ”*Lempeä, toisin sanoen rakastava ihminen rakastaa lähimmäisiään, eikä kalvuriitaa.*” (Airaksinen 2007, 55.)

Pitäisi oppia itseluottamusta, jotta voisi kokea elämänsä olevan hallittua. Suomalaiseen perinteeseen ei kuulu itsensä kehuminen tai ylipäättään omata liian hyvää itsetuntoa. Tutkimuksilla voidaan osoittaa, että ihmiset joilla oikeasti on hyvä itseluottamus, ovat onnellisia ja kokevat elämänsä hallituksi. Päinvastainen kokemus, vaikuttaa rajusti elämönhallintaan eli toisin sanoen itseinho, eli se että ei luota itseensä eikä pidä itseään minkään arvoisena. Airaksinen: ”*Ihminen kykenee moittimaan itseään ja olemaan itseensä tyytymätön. Kun näin käy, mielenrauha on mennyttä. Sisäinen elämä on yhtä kärsimystä jota on helppo jatkaa mutta vaikea jaksaa.*” (Airaksinen 2007, 65.)

Lopullinen elämänhallinta on siis pitkä oppimisprosessi joka jatkuu vauvaiästä aina aikuisuuteen saakka. Se on kyky tehdä kompromisseja, tunne omasta vaikuttamisen mahdollisuudesta, sekä kyky löytää tyydytys sovittujen sääntöjen puitteissa. Se on kykyä olla tyytyväinen sellaisella tavalla, jotta muutkin voivat olla onnellisia ja tyytyväisiä. (Keltikangas-Järvinen 2008, 263.)

3.3 Vanhemmuus

Vanhemmuus on täysipäiväinen ja koko elämän mittainen tehtävä. Vanhemmaksi tuleminen on useimmille ihmisille elämän suurin onni (Andersen & Stawreberg 2010, 28). Vanhemmaksi kasvaminen on prosessi ja edellyttää pitkäaikaista sitoutumista. Vanhemmuus syntyy ensimmäisen lapsen myötä. Jokainen vanhempi pyrkii myös tietoiseen vanhemmuuteen. Vanhemmat ovat lapsensa kehityksen ja perheensä hyvinvoinnin ensisijaisia edistäjiä. Raskaus ja viimeistään lapsen syntymä muuttaa perheen elämäntilannetta monella tavalla. Vanhempien ajankäyttö, ihmissuhteet, taloudellinen tilanne ja erityisesti parisuhde muuttuu. Vanhemmuuteen pyrkiminen on niin sisäistä, kuin ulkoistakin työtä. Perheellä on myös sisäisiä ja ulkoisia voimavaroja. Sisäisiä voimavaroja ovat esimerkiksi vanhempien koulutus, vanhempien tiedot ja taidot, sekä luottamukselliset ihmissuhteet. Ulkoisia voimavaroja ovat esimerkiksi muiden ihmisten, kuten sukulaisten, ystävien ja naapurien tarjoama sosiaalinen tuki, sekä samassa elämäntilanteessa olevien muiden lapsiperheiden tuki. Vanhemmuus on kasvamista isäksi ja äidiksi ja se on hidas prosessi, joka usein alkaa jo lasta suunniteltaessa. Vanhemmaksi kasvaminen on myös perheen sisäinen prosessi ja siihen vaikuttavat vanhempien omat aiemmat kokemukset, kuten oma lapsuus, vanhemmuutta koskevat mielikuvat ja yhteiskunnan odotukset vanhemmuudesta. Vanhemmaksi kasvamisen prosessi jatkuu koko elämän ajan. (Andersen & Stawreberg 2010, 18, 27–28; Deave, Johnson & Ingram 2008; Haapio ym. 2009, 83; Sosiaali- ja terveysministeriö 2004a, 80–84.)

Lisääntyminen on jokaisen biologisen lajin elämän keskiössä. Omista jälkeläisistään huolehtiminen kuuluu lajityypistä riippumatta normaaliin käyttäytymiseen. 2000-luvulla kuitenkin Suomalaisten vanhemmuus on kuitenkin kriisiytynyt. Vanhemmuus, joka ennen oli etuoikeutettua ja siunattua, on nykyään enemmänkin taakka,

jota määrittelee velvollisuus. Yksi selittävä muutos tälle liittyy sukupuolten väliseen työnjakoon. Ennen naiset olivat ”töissä” kotonaan, jossa hoisivat talouden ja lapset, mutta nykyään naisten työ keskittyy talon ulkopuolelle, vaikka edelleen samat vanhemmuuden ja talouden paineet kasautuvat juurikin äideille. ”*Ennen lapsista huolehtiminen oli päätyö, nyt lähinnä sivutoimi*”. On mainittu onnellisen tasapainon kolmijako – työ, perhe, vapaa-aika -, mutta moni kokee kahden ensimmäisen osa-alueen syövän kokonaan kolmannen. Loppuen lopuksi perhekin alkaa tuntua loputtomien suorittamisten alueelta. (Hermanson & Martsola 2006, 145-146.)

Raskausaika ja synnytyskokemus ovat tärkeää äidiksi ja isäksi kasvamisen sekä koko perheen muotoutumisen aikaa. Raskausajasta lähtien vanhempien mielikuvat ja odotukset lapsesta vaikuttavat heidän toimintaansa myös myöhemmässä vuorovaikutuksessa. Jokainen äiti ja isä on erilainen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004a, 83). Roolikäsitteet, esimerkiksi kulttuurisesta taustasta tai omasta lapsuudesta vaikuttavat vanhemmuuden muotoutumiseen. Omaa isän ja äidin identiteettiä muokkaa nykyään myös media ja virtuaalimaailma. Perinteinen käsitys äidin roolista voi haitata isän mahdollisuuksia täysipainoiseen vanhemmuuteen. Vanhemmat miettivät jo ennen syntymää työnjakoa perheessä. Monelle vanhemmalle on vapauttavaa tietoa jaetusta vanhemmuudesta. Jaettu vanhemmuus on tasavertaista vanhemmuutta. Se merkitsee isän vahvaa osallistumista ja sitoutumista lapsen hoitoon. Jaetussa vanhemmuudessa isä osallistuu ja sitoutuu lapsenhoitoon tasavertaisesti. Vanhemmuutta parhaimmillaan on, kun molemmat vanhemmat sitoutuvat alusta alkaen vanhemmuuteen samalla intensiteetillä. Jaetusta vanhemmuudesta on monenlaista hyötyä: vauva saa siitä turvaa ja tukea kehitykselleen, äiti saa tilaa huolehtia itsestään, isä saa uuden tavan toteuttaa itseään ja parisuhde voi paremmin, kun lapsenhoito on molempien vastuulla. Tutkimusten mukaan vauva pystyy myös kiintymään sekä äitiin, että isään ja erottamaan nämä toisistaan. (Haapio ym. 2009, 83; Sosiaali- ja terveysministeriö 2004a, 83–84.)

Äidiksi kasvamisessa on emotionaalisen muutoksen lisäksi mukana biologiset ja fyysiset muutokset. Isäksi kasvaminen taas on emotionaalinen ja sosiaalinen prosessi. Isäksi kasvamisessa merkittävä lähtökohta on, onko hän itse halunnut lasta, vai onko hän taipunut puolisonsa tahtoon hankkia lapsi. Isälle lapsi tulee hyvin eri tavalla todeksi kuin äidille, monelle isälle tilanne konkretisoituu vasta vauvan syntymän jäl-

keen. Mies voi olla hyvinkin motivoitunut ja valmis osallistuvaan, jopa hoivaavaan isyyteen, mutta sen toteuttaminen ei aina ole helppoa. Nykypäivään soveltuva malli omasta lapsuudesta on harvalla miehellä. Elämäntyöliään voi olla vaikea muuttaa ja alkaa elämään vauva ehdoilla. Äidin osaaminen ja kokeneisuus saattaa tuntua paremmilta. Isän rooli perheen selviämisen ja lasten hyvinvoinnin kannalta on kuitenkin keskeinen ja siksi isätkin tarvitsevat riittävästi tietoa niin synnytyksestä kuin vauvan hoidosta. Äidiksi ja isäksi kasvaminen ei tapahdu itsestään, vaan edellyttää vanhemman ja lapsen vuorovaikutusta ja yhdessäoloa. Olennaista on myös, että vanhemmat voivat kumpikin kokea tulevansa kohdatuksi tunnetasolla toistensa kanssa. Vauvan ensi liikkeet ja mielikuvat vauvasta kasvattavat vanhempia äitiyteen ja isyyteen. (Haapio ym. 2009, 85; Sosiaali- ja terveysministeriö 2004a, 83–84; Väestöliiton www-sivut 2011.)

Lapsi saattaa vaatia vanhemmilta niin paljon, että vanhemmat eivät välttämättä aina tahdo kestää sitä. Kaikilla lapsilla ei ole yhteyttä vanhempiinsa tai vanhemmat eivät ole lapsen kanssa tukemassa yhteyttä. Surullista on se, että välinpitämättömyys ja vältteleminen ovat ikävä kyllä lisääntyneet vanhempien keskuudessa. Vanhemmat ovat saattaneet itse jäädä vanhemmuudesta huolimatta murrosikäisiksi ja tällöin heidän persoonaansa kuvaa kypsymättömyys. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsen edelle saattaakin mennä omat henkilökohtaiset asiat ja menot, eikä vastetta lapsen tarpeille välttämättä tule ollenkaan. Eivätkä vanhemmat voi edes oppia vastuullisiksi, jos ei ole tarvittavia eväitä kypsymiseen. Tällöin vanhemmuudessa on tapahtunut joku katkos, todennäköisesti jo aiemmissa sukupolvissa. Malliesimerkki on siis voitu oppia omilta vanhemmiltaan tai vanhempien vanhemmilta. Usein tällöin myös heijastuu se, että jos jotakin ei omassa lapsuudessaan ole saanut, ei sitä myöskään osaa omalle lapselleen antaa. (Hermanson ym. 2006, 127-128.)

4 KIRJALLISUUSKATSAUS MENETELMÄNÄ

Kirjallisuuskatsauksella tarkoitetaan tieteellistä metodia, jonka avulla voidaan kehittää olemassa olevaa teoriaa sekä rakentaa myös uutta teoriaa tai arvioida jo olemassa olevaa teoriaa. Kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan rakentaa kokonaiskuvaa tietystä asiakokonaisuudesta (kuten tässä opinnäytetyössä äitiyden, vanhemmuuden ja elämänhallinnan alueilta) ja tunnistaa olemassa olevia ongelmia. Kirjallisuuskatsaus tarjoaa myös mahdollisuuden kuvata tietyn teorian kehitystä historiallisella aikajanelä. (Salminen 2011.)

Kirjallisuuskatsausta voidaan tarkastella kahden lähestymistavan kautta. Ensimmäisessä lähestymistavassa on kyse siitä, että katsauksessa pidättäytytään oman tieteenalan alueella ja annetaan kuva tämän alueen tutkijoiden tuottamasta aineistosta. Toinen poikkitieteellisempi tapa on se, että tutkimuskohdetta kuvataan siten, että sen kehitys esitetään välittämättä tieteenalojen rajoista. Näin saadaan esiin poikkeavuudet ja yhteneväisyydet. Tässä opinnäytetyössä lähestymistapa on poikkitieteellinen, koska äitiyttä, vanhemmuutta ja elämänhallintaa tarkastellaan sekä yhteiskuntatieteiden että hoitotieteen näkökulmista. Toisaalta pelkästään hoitotiedettä ajatellen se itsessään on jo poikkitieteellinen tieteenala. (Salminen 2011.)

Kirjallisuuskatsaus on siis sekä metodi että tutkimustekniikka, jossa tutkitaan jo olemassa olevaa tutkimusta. Sen avulla tehdään 'tutkimusta tutkimuksesta' eli kootaan tutkimuksien tuloksia, jotka ovat perustana uusille tutkimustuloksille ja tiedolle. Tutkimuskirjallisuuteen perustuva kirjallisuuskatsaus on systemaattinen, täsmällinen ja toistettavissa oleva menetelmä, jolla tunnistetaan, arvioidaan ja tiivistetään tutkijoiden, tiedemiesten ja käytännön asiantuntijoiden valmiina olevaa ja julkaistua tutkimusaineistoa. Katsaus perustuu alkuperäisestä korkealaatuisesta tutkimustyöstä tehtyihin johtopäätöksiin. (Salminen 2011.)

Kirjallisuuskatsausta on kolmea eri tyyppiä; a) kuvaileva, b) systemaattinen ja c) meta-analyysi. **Kuvailevalla** kirjallisuuskatsauksella tarkoitetaan yleisimmin käytettyä perustyyppiä, jossa tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä tarkastellaan laaja-alaisesti

jäsentäen ilmiön ominaisuuksia, kuten nimenomaan tässä opinnäytetyössä tapahtuu. **Systemaattisella** kirjallisuuskatsauksella tarkoitetaan puolestaan tietyn aihepiirin tai ilmiön aiempien tutkimustulosten tiivistelmää. Kolmantena tyyppinä oleva **meta-analyysi** voidaan jakaa kahteen eri tyyppiin kvalitatiiviseen ja kvantitatiiviseen. Kvalitatiivinen keskittyy ilmiön erilaisuuksien ja yhtäläisyyksien laaja-alaiseen tarkasteluun ja kvantitatiivinen puolestaan ilmiöstä olevan numeerisen tiedon laaja-alaiseen tarkasteluun. Kaiken kaikkiaan kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan jostain ilmiöstä tiivistää laaja-alaista tietoa ja tuottaa sitä kautta uutta tietoa. (Salminen 2011.)

5 AIHEALUEESEEN LIITTYVIÄ AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA

5.1 Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus

Mirjami Mäntymaan väitöskirjassa ”Early Mother-Infant interaction” tutkittiin äidin ja vauvan varhaista vuorovaikutusta yhteyden laadun kannalta, sekä lapsen fyysisen terveyden kannalta. Mäntymaa haastatteli äitejä vauvojen ollessa 4-10 viikon ikäisiä. Lisäksi äidin ja vauvan vuorovaikutusta videoitiin vauvan ollessa 8-11 viikkoinen. Tutkimukseen osallistuneet äidit olivat laajemman eurooppalaisen interventiotutkimuksen (European Early Promotion Project EEP) kuuluvia otoskoon ollessa 425. Haastattelussa osa-alueena tutkittiin äidin mielenterveyttä käyttämällä strukturoitua diagnostista haastattelua. Äidit myös täyttivät lomakkeet, joissa kartoitettiin temperamenttia ja stressiä. (Mäntymaa 2006, 10-13.)

Tutkimuksessa havaittiin, että äidin ja vauvan vuorovaikutuksissa oli piirteitä, jotka voi yhdistää lapsen huonoon selviytymiseen. Lapsen positiivisen ääntelyn puuttuminen tai vähäisyys, sekä aktiivisen kommunikaation välttely kertoivat siitä, että lapsella seurasi 2 ikävuoden sisällä toistuvia terveysongelmia. Eksternalisoivia oireita ja korkeita kokonaispisteitä CBCL-lomakkeessa ennustivat äidin vihamielisyys ja/tai tungettelevaisuus varhaisessa vuorovaikutuksessa. (Mäntymaa 2006, 16-18.)

Tutkimus osoitti, että äidin tärkeä käyttäytymisen määrittäjä oli hänen oma äiti-lapsi suhteensa. Vuorovaikutustilanteiden puutteita ilmeni äideillä, joilla oli mielenterve-

ysongelmia. Eli yhteenvetona voidaan todeta tulosten viittaavan siihen, että vauvan selviytymisen määrittäjänä on äiti-lapsi sopeutumiskyky, eli kyky sopeutua ja saavuttaa yhteinen tasapaino niin keskenään, kuin muidenkin perheen kanssa tekemisissä oleviin ihmisiin ja ihmissuhteisiin, sekä sisäisiin ja ulkoisiin tekijöihin. Eli voidaan todeta, että mikäli äiti-vauva-suhteessa ilmenee sopeutumiskyvyttömyyttä tai riittämättömyyttä, on se suoraan heijastettavissa pulmiin, joita lapselle kehittyy myöhemmin ikävuosina. (Mäntymaa 2006, 10-13,16-18.)

5.2 Keskosen ja äidin varhainen vuorovaikutus

Riikka Korjan väitöskirjassa ”Early relationship between very preterm infant and mother: the role of infant, maternal and dyadic factors”, tutkittiin keskosvauvan, sekä normaalipainoisen vauvan ja äidin välistä varhaista vuorovaikutussuhdetta. Myös vauvan itkukäyttäytymistä, sekä äidin masentuneisuuden yhteyttä äidin ja keskosvauvan varhaiseen suhteeseen tutkittiin tutkimuksessa. (Korja 2009, 5.)

Tutkimuskohdejoukko koostui 70 keskosena syntyneestä vauvasta (syntymäpaino < 1501 g tai GI < 32 viikkoa) sekä 46:sta täysiaikaisena syntyneestä vauvasta. Vuorovaikutusta lapsen ja äidin välillä arvioitiin PCERA-menetelmällä 6 ja 12 kuukauden iässä. WMCI-haastattelulla tutkittiin äidin mielikuvia lapsesta, kun lapsi oli 12 kuukautta iältään. Vauvan itkukäyttäytymisen ja sylissä olon keston mittaamista tutkittiin Baby Day Diary –menetelmällä vauvan ollessa 5kk ikäinen. Myös äidin masentuneisuutta arvioitiin ja se tehtiin lapsen ollessa 6kk:n ikäinen EDPS-lomakkeen avulla. (Korja, R. 2009, 5.)

Tuloksista voidaan todeta, että kiintymyssuhdemielikuvat tai vuorovaikutuksen laatu eivät eronneet keskosvauvojen tai täysiaikaisina syntyneiden vauvojen sekä äitien välillä. Myöskään eroja ei löytynyt dyadisen vuorovaikutuksen laadussa ryhmien välillä. Kuitenkin voitiin osoittaa, että keskosena syntyneet lapset olivat vetäytyvämpiä, omasivat laadullisesti heikommat keskittymisen ja leikin taidot vuorovaikutustilanteissa verrattuna täysiaikaisena syntyneisiin vauvoihin. Äidin masentuneisuus ja lapsen pitkittynyt itkuisuus olivat myös yhteydessä vuorovaikutuksen laatuun keskosvauvojen ryhmässä negatiivisella tavalla. Positiivinen yhteys löytyi vauvan itkuker-

tojen määrän, sylissä olon keston, sekä äidin ja vauvan vuorovaikutuksen laadun välillä ainoastaan keskosenä syntyneiden lasten ryhmässä. Korja pystyi siis tuloksillaan osoittamaan, että lapsen enneaikainen syntymä ei näyttäisi muodostavan riskiä turvallisuudelle kiintymyssuhteelle tai vuorovaikutuksen laadulle. Kuitenkin yhdessä muiden riskitekijöiden kanssa keskisuus voi altistaa vauvat ja äidit ongelmille varhaiseen vuorovaikutukseen liittyen. Tulokset viittaavat myös siihen, että suojaavana mekanismina keskosen ja äidin varhaisessa suhteessa toimii vauvan itku ja siitä seurauksena tuleva äidin sylissä olo. (Korja 2009, 5,57-58.)

5.3 Vanhemmuuden merkityksiä lapsen kasvun tukijoina

Marita Neitolan väitöskirjassa ”Lapsen sosiaalisen kompetenssin tukeminen – vanhempien epäsuorat ja suorat vaikutustavat” oli laadullinen tutkimus, jossa Neitola halusi selvittää haastatteluiden pohjalta, mitkä tekijät vanhempana toimimisessa vaikuttivat puolestaan lapsen toimintaan. Haastattelussa aloitettiin keskustelemalla lapsesta ja hänen kaveripiireistään, jonka kautta siirryttiin vähitellen vanhempien toimintaan, sekä käsityksiin omasta vanhemmuudestaan. Neitolan kerätty aineisto perustui vanhempien itsearviointeihin siitä, millaisia vanhempia ja kasvattajia he omasta mielestään olivat. Tutkimukseen osallistui kolmivuotisen tutkimuksen aikana kaiken kaikkiaan 179 lapsen vanhemmat. (Neitola 2011, 144-147.)

Perheen materiaalisilla voimavaroilla oli merkitystä lasten sosiaalisten kompetenssin muodostumisen kannalta. Tutkimuksessa selvisi, että toimeentulovaikeuksilla, työttömyydellä sekä lasten sosiaalisten suhteiden ongelmilla oli yhtenevyyttä. Näin vanhempien koulutus tai ammatti ei merkittävästi selittänyt vertaissuhdeongelmia, joka kertoo siitä, että perheen sosioekonominen tausta ei ole vahvasti määräävä tekijä. Kuitenkin alhainen koulutustaso voisi tuoda ongelmia ilmi, esimerkiksi työtehtävien määräaikaisuuden vuoksi. Yksinhuoltaja- ja uusperheissä oli enemmän vertaissuhdeongelmaa. Tottakai myös taloudelliset ongelmat, hoidon vaativuus, sekä yksin kasvattaminen toivat oman lisämausteensa lapsen kasvatukseen ja näin ollen lisäsivät stressiä ja huolta, jolloin välttämättä kasvatukselle ja taitojen opetukselle sekä ohjaukselle ei riittänyt aikaa eikä voimia. (Neitola 2011, 144-147.)

Haastatteluissa selvisi, että äitiys ja isyys oli vanhemmille positiivinen asia. He kokivat välillä kasvattajan roolin haasteelliseksi, mutta olivat kuitenkin tyytyväisiä omaan olemiseensa vanhempana. Äitiydessä ja isyydessä Neitola huomasi selvästi eroavaisuuksia, äidit halusivat olla enemmän johdonmukaisempia, mutta myös joustavia ja maltillisempia. Enemmän äidit kokivat kaipaavansa kehittymistä kuin isät, eivätkä kokeneet itseään yhtä hyväksi kuin isät. Kaikki roolit vanhemmuuteen liittyen nousivat yhtä tärkeiksi. Erityisesti korostuivat kuitenkin kasvattajan tehtäväalueet, jotka osoittaisivat vanhempien joustavaa toimintaa lapsen tarpeiden, iän ja kehitystason mukaan erilaisissa tilanteissa. (Neitola 2011, 144-147.)

6 YHTEENVETO TUTKIMUSTULOKSISTA

Tutkimuksista loppuyhteenvetona voi todeta, että suurin merkitys lapsen kasvun tukemisessa oli varhainen vuorovaikutussuhde, sekä erityisesti äiti-lapsisuhde. Vanhempien keskeinen tuki, sekä lähiverkosto, ystävät, tuttavat, työtoverit, puoliset, sekä omat vanhemmat ovat suoraan heijastettavissa siihen miten vanhempi jaksaa ja itse kokee oman vanhemmuutensa. Tukiverkostolla on siis suuri merkitys sen kannalta, kokeeko vanhempi vanhemmuuden suurena taakkana, vai onko vanhemmalla olo, että ympärillä on auttavia ja ymmärtäviä käsiä.

Vanhemmuuden kannalta parannuskohtia oli ennen kaikkea ns. rajat ja rakkaus, vaikka olikin selvä käsitys siitä, miten lapsia tulisi kasvattaa ja miten vanhempana toimia, niin tuntui että pitäisi löytää jokin ”välimalli” siihen, että liian tiukan kurin ja ohjaavan kasvatuksen väliin mahtuisi ”kultainen keskitie”. Samoin tutkimus osoitti, että vanhempien pitäisi enemmän kuunnella ja huomioida lasten mielipiteitä ja näin ollen korostaa ohjaavaa, kannustavaa ja palkitsevaa kasvatusta.

Tutkimuksissa pystyttiin osoittamaan, että äitiyden suuri määrittäjä oli äidin oma kokemus omasta äiti-lapsi suhteestaan. On pystytty tutkimaan ja selvittämään, että ongelmilla varhaisessa vuorovaikutuksessa on tulevaisuuteen heijastuvia yhtäläisyyk-

siä, jotka ovat yhteydessä lapsen kehitykseen, selviytymiseen, tuleviin ihmissuhteisiin tai omaan äitiyteensä myöhemmin.

Neitolan tutkimuksessa esiintyi myös tuloksia lasten toverisuhteisiin liittyviä ongelmia kuten yksinäisyys, syrjäänvetäytyminen, kiusatuksi joutuminen, kiusaajana toimiminen, sekä torjunta. Niillä on taipumus myös kasaantua siten, että joillakin lapsilla ongelmien määrä on kasvava tai heillä on pysyvästi yksi tai useampia ongelmia.

7 YHTEISTYÖTAHO VANHEMMUUDEN TUKIJANA

Palvelukeskus Soteekki eli oppimisympäristö, joka toimii harjoittelupaikkana sairaanhoitaja-, terveydenhoitaja-, sosionomi- ja fysioterapeuttiopiskelijoille, sekä kansainvälisille vaihto-opiskelijoille. Soteekki toimii moniammatillisena tiiminä, joka tarjoaa hyvinvointipalveluja yrityksille, yhteisöille ja yksityisille asiakkaille. Kaikki Soteekin Palvelut perustuvat kirjallisiin sopimuksiin.

Soteekki kehittää ja tuottaa hyvinvointia tukevia ja edistäviä palveluja yhdessä Satakunnan alueen julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin kanssa. Soteekin kaikki toiminta on tarpeeseen pohjautuvaa sekä asiakaslähtöistä palvelua Satakunnan alueella. Soteekin palvelutuotteita ovat mm; oljenkorsipalvelut, joista esimerkiksi lapsiparkkitoiminta. Lasten- ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä edistävät synttärät, kerhotoiminta kouluilla, välituntikamupalvelu kouluilla, sekä erilaiset tapahtumat. Kaikki ovat palveluita, jotka parhaalla mahdollisella tavalla tukevat vanhempien jaksamista, sekä helpottavat ja tukevat arjessa.

Opiskelijat suorittavat opetussuunnitelman mukaisen harjoittelunsa Soteekissa tiimiopettajien ohjauksessa moniammatillisessa työyhteisössä. Soteekki – oppimisympäristön keskeisinä tavoitteina ovat työhyvinvointi ja terveydenedistäminen aikuisille, lasten ja nuorten hyvinvointi ja terveyden edistäminen, kokemuksellista oppimista

yhteistyössä pelastusalan kanssa, arjen apua ikäihmisille, omaishoitajille ja lapsiperheille. (Heli Lammisen PowerPoint diasarjat, sekä Moodlepohja)

8 LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Tutkimusta tehdessä nousee esiin monta eettistä kysymystä. Eettiset kriteerit täyttävä tutkimus on huolellinen, tarkka, rehellinen ja avoin. Lähteiden merkitsemisessä tulee olla erityisen huolellinen, koska muiden tutkijoiden työtä tulee kunnioittaa ja siksi merkitsemisissä ei saa olla virheitä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 23-26.)

”Lähtökohtaisesti luotettava sekä eettisesti hyväksyttävä tutkimus tulee tehdä Tutkimuseettisen neuvottelukunnan määrittelemien hyvän tieteellisen käytännön ohjeiden mukaisesti. Hyvä tieteellinen käytäntö edellyttää huolellisuutta, tarkkuutta ja eritoten rehellisyyttä tutkimusprosessin aikana.” (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan www-sivut 2012.) Perinteisissä kirjallisuuskatsauksissa voi olla luotettavuusongelmaa tiedonhaun takia: tutkimuksia voidaan kerätä sieltä täältä ja oman mielenkiinnon mukaan. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus on tarkempi prosessi, jossa alkuperäistutkimukset valitaan selkeästi määritellyn prosessin mukaisesti. (Metsämuuronen 2002, 37; Vehviläinen- Julkunen & Kankkunen 2015, 2.)

Tutkimuksen luotettavuutta vähentää hieman se, että tämän kirjallisuuskatsauksen on tehnyt vain yksi henkilö. Kaksi tutkijaa olisi ehkä parempi sen vuoksi, että voisi yhdessä jonkun toisen kanssa käydä artikkeleja lävitse ja poimia niistä parhaimmat. Nyt valinnat jäi ainoastaan yhden ihmisen päätettäväksi.

Opinnäytetyö prosessina noudatti Satakunnan Ammattikorkeakoulun opinnäytetyön ohjeita, jotka helpottivat ja tekivät opinnäytetyön tekemisestä helppoa, koska ei tarvinnut itse pohtia ulkoasua. Opinnäytetyötä on tehty tunnollisesti ja huolellisesti, sekä uuden teorian luomisen toivossa. Lisäksi tätä opinnäytetyötä on työstetty opiskeli-

jan omasta mielenkiinnosta äiti-lapsi-suhteen merkityksiä kohtaan, sekä vanhemmuutta tukevia keinoja kohtaan.

Opinnäytetyöhöni hain alustavasti tutkimuksia käyttämällä hakusanoina avainsanoja. Lisäksi tarkastelin töitä, joiden otsikossa tai tiivistelmässä esiintyi äiti-lapsi-suhde tai vanhemmuus. Kävin syvemmin läpi tutkimuksia ja etenkin niiden tiivistelmiä, jonka perusteella sitten valitsin tutkimukset jotka parhaiten vastasivat tavoitteitani. Yhdessä tutkimuksista oli käytetty tutkimuskohteena laajempaa Eurooppalaista tietokantaa, joka takaa myös sen ettei tuloksien soveltaminen rajoitu pelkästään suomalaiseen terveydenhuoltoon. Kaksi muuta tutkimusta olivat Suomessa toteutettuja. Opinnäytetyön luotettavuutta lisäävät oikeanlaiset lähdemerkinnät, sekä viittaukset.

Eettisyys opinnäytetyössäni tulee ilmi tiedonhaussa, tutkimusaineiston analysoinnissa, sekä raportissa, koska suoria ihmiskontakteja ei tässä opinnäytetyössä ole. Tietolähteiden valinta ja tietolähteiden luotettavuus ovat opinnäytetyöhöni eettisesti vaikuttavia kohtia. Opinnäytetyössäni kirjoitin tutkimustuloksista rehellisesti, mitään muuttamatta. Käytin mahdollisimman uusia tutkimuksia, kaikki alle 10 vuotta vanhoja, jotka oli julkaistu aikavälillä 2006–2011. En kohdannut eettisiä ongelmia opinnäytetyöprosessini aikana.

Tämä kuvaileva kirjallisuuskatsaus opinnäytetyönä opetti minua hakemaan, käsittelemään, sekä analysoimaan tutkimustietoa. Taidoista on varmasti hyötyä minulle tulevaisuudessa, sillä uusia tutkimuksia, sekä uutta tietoa tulee jatkuvasti ja on tärkeää pystyä poimimaan tutkimuksista olennainen tutkitusta asiasta.

9 POHDINTAA

Teorian ja tutkitun tiedon pohjalta voidaan vetää seuraavia johtopäätöksiä:

Vaikka vanhemmuus on luonnollinen tapahtuma, joka synnyttää uutta elämää ja tuositen tullessaan lapsen kautta elämän jatkumoa, on se hyvin haastava ja vaikeakin kokonaisuus. Kyky toimia vanhempana siten, että omalla toiminnallaan ja hoivallaan tukee lapsen kehitystä ja kasvua, ei välttämättä luonnistu automaattisesti. Vanhemmuuden peruskivi rakentuu vanhemman omasta, varhain koetusta oman äidin itsensä välisestä äiti-lapsi-suhteesta. Näin ollen omat sisäistyneet kokemukset oman äidin hoivasta siirtyvät omaan toimintaan, kun itse on vanhempi. Tämä mahdollistaa ongelmien siirtymisen sukupolvelta toiselle.

Toisena tekijänä esiin voi nostaa sosioekonomisen tausta. Vaikka se ei itsessään tuo automaattisesti ongelmia vanhemmuuteen, liittyy siihen lisätekijöitä, joka vaikeuttavat vanhempana toimimista. Heikot asuinolosuhteet, työttömyys ja taloudelliset vaikeudet lisäkuormittavat vanhemmuutta ja siirtyvät myös lapsi-vanhempi-suhteeseen. Näillä tekijöillä on ymmärrettävästi merkitystä myös arjen- ja elämänhallinnan kokemukseen perheessä. Huomisen ennustettavuus ja elämisen mielekkyys joutuvat vanhempien mielessä koetukselle. Johtopäätöksenä voidaankin todeta, että kunnallisilla palveluilla, joilla tuetaan perheen hyvinvointia on suuri merkitys. Näitä ovat lasten päivähoitomahdollisuus, sekä asunto- ja toimeentulotuki esimerkiksi.

Soteekin toimintaa ajatellen, on ensiarvoisen tärkeää, että se omalla toiminnallaan kykenee tukemaan äiti-lapsi-suhteen kehittymistä ja ylläpitämistä erilaisin toimintamallein. Myös koko perheen erilaiset tukitoimet moninaisine muotoineen ovat yksi kehityslinja jatkossakin Soteekin toimintaa suunniteltaessa.

Opinnäytetyön tekijänä voin todeta oman ymmärrykseni lisääntyneen tässä opinnäytetyössä nimettyjen keskeisten käsitteiden osalta, mutta myös kirjallisuuskatsauksen toteuttamisen osalta. Tätä opinnäytetyötä voisi hyödyntää esimerkiksi ensi- ja turvakodit mahdollisesti synnytysosastot. Aihealueesta voisi jatkossa tehdä myös tutki-

muksen, johon sisältyisi esimerkiksi kysely, jossa voitaisiin tutkia äitien omia mielipiteitä tai kokemuksia äitiydestä ja vanhemmuuden merkityksistä lapsen kasvun tukijoina.

LÄHDELUETTELO

- Alasuutari, M. 2004. Kuka lasta kasvattaa? Helsinki: Gaudeamus.
- Andersen, H. & Stawreberg, A. 2010. Tietoisien läsnäolon opas vanhemmille.
- Andersson, L. C., Hetemäki, I., Mustonen, R. & Sihvola, A. 2011. Kaikki irti arjesta. Helsinki: Gaudeamus.
- Arantola, H. & Korkman, O. 2009. Arki – eväitä uuteen asiakaslähtöisyyteen. Helsinki: WSOY.
- Finlex www-sivut. Viitattu 15.9.2015
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326#L2P15>
- Hakanen, J. 2012. Yhdyskuntapalvelun merkitys arkeen ja elämänhallintaan. AMK-opinnäytetyö. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Viitattu 13.3.2016.
http://theseus.fi/bitstream/handle/10024/49972/jaana_hakanen.pdf?sequence=1
- Hannu, L. 2009. Äitiyden varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen päihdetyössä. AMK-opinnäytetyö. Laurea-Ammattikorkeakoulu. Viitattu 1.10.2015.
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/6577/Laura%20Hannu.pdf?sequence=1>
- Hermanson, E. & Martsola, R. 2006. Aikuinen vanhemmuus – katoavan kasvatuksen jäljillä. Kirjapaja Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Tammi
- Rautaparta, M. 2010. Raskaus, synnytys, äitiys – Äidiksi omaa kehoa kuunnellen. WSOY.
- Janhunen, K. & Oulasmaa, M. 2008. Äidin kielletyt tunteet. Väestöliitto. Nykypaino OY.
- Jokinen, E. 2005. Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2008. Temperamentti, stressi ja elämänhallinta. WSOY.
- Koistinen, P., Ruuskanen, S. & Surakka, T. 2004. Lasten ja nuorten hoitotyön käsikirja. Helsinki: Tammi.
- Korja, R. 2009. Early relationship between very preterm infant and mother: The role of infant, maternal and dyadic factors. Pro gradu- tutkielma. Turun Yliopisto. Viitattu 10.3.2016.
- Metsämuuronen, Jari. 2002. Laadullisen tutkimuksen perusteet.

Mikkonen, H., Salmi, R. & Seppänen, M. 2012. Nuorten elämänhallinnan tukeminen peliteknologian keinoin. AMK-opinnäytetyö. Kajaanin ammattikorkeakoulu. Viitattu 30.9.2015. <http://theseus.fi/bitstream/handle/10024/55242/opari.pdf?sequence=1>

Mäntymaa, M. 2006. Early Mother-Infant interaction. Pro gradu- tutkielma. Tampereen Yliopisto. Viitattu 15.3.2016.

Neitola, M. 2011. Lapsen sosiaalisen kompetenssin tukeminen – vanhempien epäsuorat ja suorat vaikutustavat. Pro gradu- tutkielma. Turun Yliopisto. Viitattu 13.3.2016

Piensoho, T. 2001. Äitiyden alkumetrit. Tutkimustyö. Turun yliopisto. Viitattu 1.10.2015
https://asiakas.kotisivukone.com/files/tuulapiensoho.kotisivukone.com/aitiyden_alkumetrit.pdf

Raitasalo, R. 1996. Elämänhallintaa etsimässä.

Ritmala, M., Ojanen T., Sivèn, T., Vihunen, R. & Vilèn, M. 2009. Lapsen aika. WSOY Pro.

Salminen Ari. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopisto. Opetusjulkaisuja 62. Julkisjohtaminen 4.

TerveSuomen www-sivut. Viitattu 24.3.2016.
<http://demo.seco.tkk.fi/tervesuomi/item/nn:247>

Terveystieteiden tutkimuskeskus 1236/2010
THL www-sivut. Viitattu 15.9.2015 https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/aitiys_ja_lastenneuvola/aitiysneuvola

Tilastokeskus www-sivut. Viitattu 16.12.2014. <https://www.tilastokeskus.fi>

Tilastokeskus www-sivut. Viitattu 1.10.2015.
http://www.stat.fi/artikkelit/2014/art_2014-02-26_003.html

Vehviläinen- Julkunen, K. & Kankkunen, P., 2015. Tutkimus hoitotieteessä. Sanoma Pro Oy

Väestöliitto www-sivut. Viitattu 16.12.2014. <https://www.vaestoliitto.fi>